

GELENEKSEL VAN EVLERİNİN PLAN ÖZELLİKLERİ VE TİPOLOJİSİNİN TUŞBA VE İPEKYOLU İLÇELERİ ÜZERİNDEN ARAŞTIRILMASI

Gökhan UŞMA

Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Türkiye

usmagokhan@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7293-123X>

<i>Atf</i>	Uşma, G. (2022). GELENEKSEL VAN EVLERİNİN PLAN ÖZELLİKLERİ VE TİPOLOJİSİNİN TUŞBA VE İPEKYOLU İLÇELERİ ÜZERİNDEN ARAŞTIRILMASI. The Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 12 (1), 110-139.
------------	--

ÖZ

Van kent dokusu, içinde barındırdığı birçok medeniyetin tarihi, mimarisi, sosyal ve kültürel özelliklerinin zaman içinde birikimiyle oluşmuş, Anadolu'nun önemli bir değeridir. Van konut mimarisi, Anadolu'nun diğer bölgelerinde de olduğu gibi; coğrafi ve iklimsel özellikler, bölgede yoğunlukta bulunan yapı malzemesi ve yapım tekniği, sosyo-ekonomik yapı, aile yapısı ve inanışlar gibi bazı etmenler çerçevesinde oluşmuş ve gelişmiştir. Geleneksel Van evleri taş temel üzerine kerpiç duvar örgüsü tekniğiyle inşa edilmiştir. Anadolu'nun birçok yöresinde ilk yerleşimlerden beri rastlanan ahşap hatıl destekli düz damlar, geleneksel Van evlerinin de mimari özellikleri arasındadır. İç sofalı plan tipinde inşa edilmişlerdir. Geleneksel Van evleri üzerine yapılan araştırmalar ve literatür taraması sonucunda, tescilli konut sayısının bir adet olduğu görülmüştür. 2011 yılında gerçekleşen deprem sonrasında bir kısmı yıkılan veya zarar gören geleneksel Van evleri için herhangi bir koruma çalışması yapılmadığı anlaşılmıştır. Bu çalışmanın amacı ise tarihi kent dokusunun önemli unsurlarından biri olan geleneksel Van evlerinin plan özellikleri üzerine detaylı bir inceleme ve değerlendirme yapmak, bu incelemeler sonucunda bir tipoloji oluşturmak ve geleneksel Van evlerinin özgün değerini ve önemini ortaya çıkarmaya katkı sağlamaktır. Çalışmanın amacı doğrultusunda, Van'ın merkez ilçeleri olan Tuşba ve İpekyolu ilçelerinde alan çalışması gerçekleştirilmiştir. Tespit edilen geleneksel konutlara, yıkılmış olan ve çizim/fotoğraf bilgilerine ulaşılabilen konutlar da eklenmiştir. Çalışma kapsamında toplamda 35 adet geleneksel konut yapısı incelenmiştir. Elde edilen tüm veriler ışığında geleneksel Van evlerinin plan tipolojisi oluşturulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Geleneksel Van Evleri, Plan Özellikleri, Yerel Mimari, Konut, Anadolu*

THE INVESTIGATION OF THE PLAN FEATURES AND TYPOLOGY OF TRADITIONAL VAN HOUSES THROUGH TUŞBA AND İPEKYOLU DISTRICTS

ABSTRACT

The urban texture of Van is an important value of Anatolia, formed by the accumulation of the history, architecture, social and cultural characteristics of many civilizations in time. Van residential architecture, as in other regions of Anatolia; It was formed and developed within the framework of some factors such as geographical and climatic features, building materials and construction techniques, socio-economic structure, family structure and beliefs. Traditional Van houses were built on a stone foundation with the adobe masonry technique. Flat roofs supported by wooden beams, which have been

found in many parts of Anatolia since the first settlements, are also among the architectural features of traditional Van houses. They were generally built in the plan type with an inner anteroom. As a result of the research and literature review on traditional Van houses, it has been seen that the number of registered houses is one. It has been understood that no conservation work has been carried out for the traditional Van houses, which were partially destroyed or damaged after the earthquake in 2011. The aim of this study is to make a detailed examination and evaluation on the plan features of traditional Van houses, which are one of the important elements of the historical urban texture. As a result of these examinations, it is also aimed to create a plan typology and to contribute to revealing the original value and importance of traditional Van houses. In line with the purpose of the study, 35 residences in Van's Tusba and İpekyolu (former Van Central district) districts that were able to survive and were destroyed after or before the 2011 earthquake were examined. In the light of all the data obtained, the plan typology of the Traditional Van Houses was created.

Keywords: *Traditional Van Houses, Plan Features, Vernacular Architecture, Dwelling, Anatolia*

GİRİŞ

Van şehri, yoğun sıradağların bulunduğu, engebeli bir coğrafyada yer almaktadır. Kent, Van Gölü havzasının doğusunda, hafif eğimli bir alan üzerinde konumlanmıştır. Genel olarak yükseltisi 1500 metrenin altına düşmez (Erzen, 1992: 3). Kent ve bölge karasal iklimin etkisi altındadır. Kış ayları sert, soğuk ve yağışlı, yaz ayları ise sıcak geçer. Gündüz ve gece arasında sıcaklık farkları görülür. Yaz aylarında, gündüze göre akşam ve gece daha serin bir hava hâkim olur. Van Gölü'nün etkisiyle Van kenti, bölgenin diğer kentlerine göre iklim özellikleri bağlamında az da olsa farklılaşır. Kentte daha ılıman iklim koşullarının etkili olduğu söylenebilir. Van Gölü Havzasının en verimli arazileri, gölün kıyı bölgelerinde yoğunlaşır. Yaylalar da doğudan göl kıyısına doğru alçalmaktadır (Mangaltepe, 2005: 6).

Van ve çevresi coğrafi konumu sayesinde Uzakdoğu, Ortadoğu ve Kafkaslar arasında bir geçiş bölgesi niteliği taşıması, Anadolu'ya açılan bir kapı niteliğinde olması, Van Gölü kıyısında bir yerleşim yeri olması sebebiyle verimli topraklara sahip olması, hayvancılığa uygun bir coğrafyada olması ve iklim koşulları gibi etmenler sayesinde tarih boyunca yerleşim alanı olarak tercih edilen bir bölge olmuştur. Birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Sahip olduğu tarihsel nitelikleri, kültürel özellikleri ve mimarisiyle Anadolu'nun önemli yerleşim yerlerinden biridir.

Kentte gerçekleştirilen arkeolojik kazılar ve araştırmalar neticesinde, kent tarihinin yazı öncesi devire kadar dayandığı anlaşılmaktadır. Kentteki yapılaşmanın ise Kalkolitik döneme kadar uzandığı bilinmektedir. Kentin dokusunda, bu dönemlerden süregelen bir kültür birikiminin hâkim olduğu ortaya çıkmaktadır. Oktay Belli'nin 30 Kasım 1971'de araştırmalarını ve tespitlerini yapmak için ilk gezisini düzenlediği Van ilinin Hoşap ilçesine bağlı Yedisalkım (Put) köyünün batısında bulunan kanyonlardaki mağaralarda keşfettiği boyalı resimler, Tilkitepe ve Ernis mezarlıkları kazısı, diğer arkeolojik kazılar ve araştırmalar Van'ın tarihini MÖ 15000-8000'e kadar götürmektedir (Belli, 1975: 1-40).

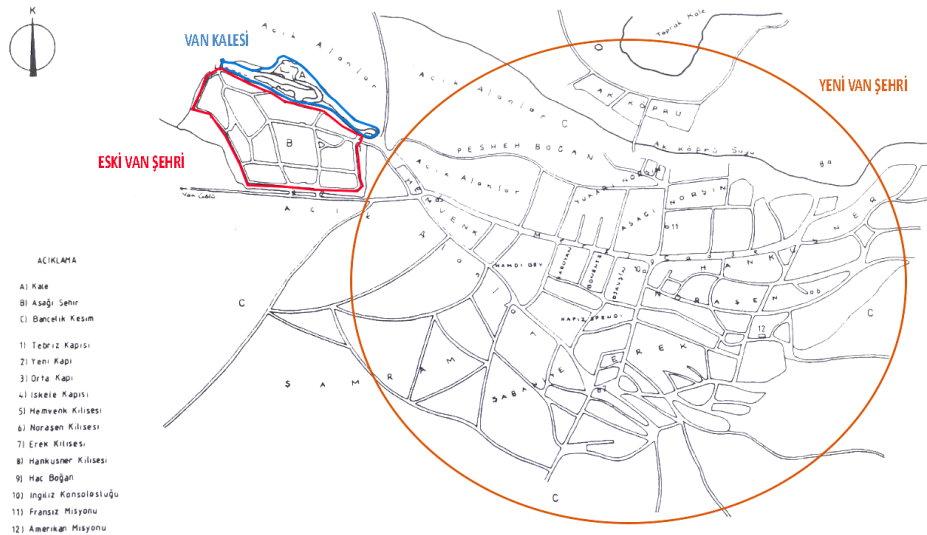
MÖ 13. yüzyıl ve sonrasında bölgeye Uruatri Nairilerin yerleştiği bilinmektedir. Bu dönemde Doğu Anadolu'da feodal beylikler hüküm sürmekteydi. Günümüzde Van'ın merkez ilçelerinden biri olan Tuşba'nın, Uruatri Nairilerin başkenti olduğu bilinmektedir. Tuşpa veya Thospia olarak da adlandırılmaktadır (Abdülkadiroğlu, 1993: 125-127; Erzen, 1992: 24). Van kentiyle özdeşleşmiş olan Urartu Krallığı 6. Yüzyılın başlarında Medler tarafından yıkılmıştır. MÖ 6. yüzyıldan itibaren ise bölgeyi Persler hakimiyeti altına almıştır. Sonrasında MÖ 331. yılında Büyük İskender bu toprakların sahibi olmuştur. 133 yılına gelindiğinde ise, Romalıların kentte hakimiyeti elde ettiği bilinmektedir. MS 5. yüzyıl ve sonrasında uzun bir periyotta bölge Bizans ve Sasaniler arasında el değiştirmiştir (Uluçam, 2000:53-67).

Kent üzerindeki Ermeni hakimiyeti 7. yüzyılın son dönemleri itibariyle başlamıştır. Ermeni hakimiyeti sonrası kent Abbasilerin eline geçmiş ve Ermeniyeye eyaleti olarak devam etmiştir. 10. yüzyılın son dönemlerine gelindiğinde Bizans İmparatorluğu kent ve çevresini tekrar ele geçirmiştir. 1064'te ise kent ve yöre Anadolu Selçuklularının hakimiyetine girmiştir. Daha sonra ise Moğollar, Karakoyunlular ve Akkoyunlular kentte sırasıyla hakimiyet elde etmişlerdir. Osmanlı Devleti'nin bölgeye hakim olması ise Kanuni Sultan Süleyman'ın İrakeyn seferinden sonra, 1534'te gerçekleşmiştir (Resim 1) (Uluçam, 2000:53-67).

Resim 1. Van'ın 17. yüzyıl içindeki durumunu gösteren bir minyatür
Kaynak: Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi (t.y.)

İran ile sınırı oluşturması sebebiyle, şehir Osmanlı Devleti'nde önemli yerleşim yerlerinden biri olmuştur. Kent ele geçirildikten sonra yeniden planlanmış ve Van Kalesi de onarılmıştır. 400 sene boyunca Osmanlı Devleti'nin idaresi altında kalmıştır. 1915 yılında Ruslar tarafından işgal edilmiş, çıkan Ermeni isyanı sonrasında da dönemin valisi tarafından boşaltılmıştır. İsyanda kentin büyük bir bölümü yıkılıp ateşe verilmiştir. 2 Nisan 1918 tarihinde geri kazanılmıştır. Kent, Ereğ Dağı eteklerinde yeniden kurulmuştur. Eski Van şehri ise tamamen terkedilmiştir (Resim 2) (Uluçam, 2000).

Resim 2. 19. yüzyılda Van kenti yerleşim planı (Lynch)

Kaynak: Uluçam (2000) kaynağından alınan harita yeniden düzenlenmiştir.

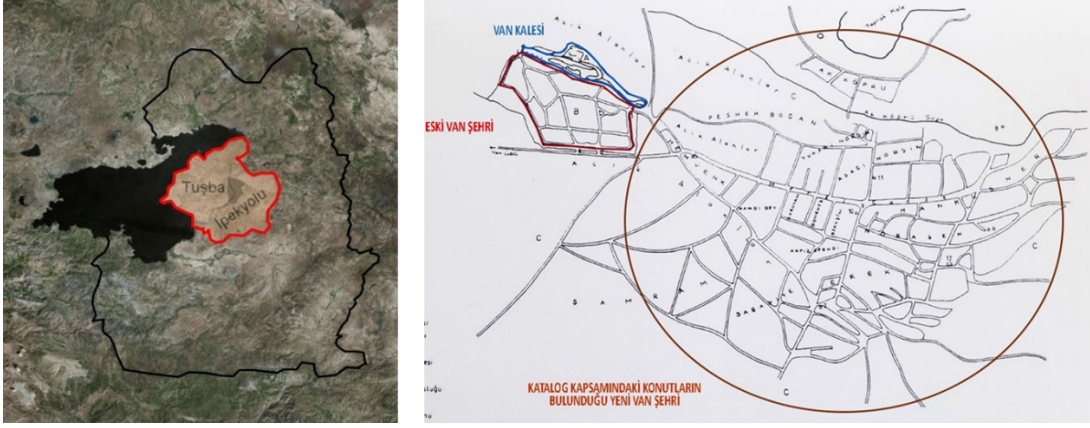
Yerleşim dokusu ele alındığında, kale dibinde kurulan eski kentte alan darlığı nedeniyle yapıların bitişik nizam düzeninde inşa edilmesiyle toplu bir yerleşim dokusu oluştuğu anlaşılmaktadır. 1918 sonrasında kurulan günümüz Van kentinde ise konutlar arazinin genişliğinden dolayı ayrıık nizamda inşa edilmiştir. Dağınık bir yerleşim dokusuna sahip olan kentte, zamanla ve özellikle 1970 yılı sonrasında hızlı bir şekilde değişime uğrayan ve gelişme gösteren sosyal hayat koşulları ve kentlilerin betonarme konutlara yönelmesi neticesinde geleneksel konutlar terk edilmiş ve yıkımlar başlamıştır. Kent dokusunda bina yoğunluğu artmış, konutlar arası mesafeler oldukça azalmıştır. Günümüze ulaşabilmiş geleneksel konutlar arasında köşe parselde yer alan konutlar bulunmakla birlikte, çoğunluğu iki/üç komşu parselde çevrelenmiştir. Yapı-parcel ilişkisi incelendiğinde, hem sokakla doğrudan bağlantısı olan geleneksel konutlar hem de parselde geriye çekilmiş konutlar olduğu söylenebilir. Yeterli bakım ve ilginin gösterilmemesi nedeniyle geleneksel konutlarla birlikte sokak ve mahalle dokusu da yok olmaya yüz tutmuştur. Günümüze ulaşabilmiş geleneksel Van evlerinin parsel durumları da kent için hazırlanan imar planlarıyla birlikte sürekli değişime uğramıştır. Kent için hazırlanan son imar planında yol üzerinde kalan geleneksel konutlar da mevcuttur. Kentin Koruma Amaçlı İmar Planı'nın yetkili kurumlar tarafından hazırlanmayışı, tescil ve tespit çalışmalarının yetersiz seviyede olması konutların ve kent dokusunun yok olma sürecini hızlandırmaktadır.

Van kent dokusu, içinde barındırdığı birçok medeniyetin tarihi, mimarisi, sosyal ve kültürel özelliklerinin zaman içinde birikimiyle oluşmuş, Anadolu'nun önemli bir değeridir. Kentin geleneksel konutları incelendiğinde, Anadolu'daki geleneksel konut mimarisinin belirleyici özelliklerini taşıdığı anlaşılmaktadır. Kent üzerinde hüküm sürmüş farklı medeniyetler farklı yapı tiplerini ortaya çıkarırken, birbirleri arasındaki etkileşimleri de Van kent dokusunun oluşmasında önemli bir etkiye sahip olmuştur. Bu nedenle geleneksel Van evlerinin günümüze ulaşabilmiş örneklerinin tespit edilmesi, yıkılmış olan örnekler ile birlikte değerlendirilerek incelenmesi kent tarihinin ve kültürünün anlaşılabilmesi ve gelecek nesillere aktarılabilmesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca geleneksel Van evi örneklerinin günümüzdeki durumlarının belgelenmesi ve koruma çalışmalarına katkıda bulunulması da kentsel belleğin korunması bağlamında önemlidir. Bu bağlamda çalışmada geleneksel Van evlerinin plan özellikleri üzerine detaylı bir inceleme ve değerlendirme yapmak, bu incelemeler sonucunda bir tipoloji oluşturmak ve bu alanda yapılan çalışmalara katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Çalışma üç ana bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Van kentinin coğrafi özelliklerinden, kısa tarihinden ve yerleşim dokusundan bahsedilmiş, çalışmanın önemi ve amacı açıklanmıştır. Birinci bölümde çalışmanın yöntemi açıklanmıştır. İkinci bölümde Anadolu'daki ve Van'daki konut mimarisinin tarihsel süreçteki oluşumu aktarılmış, geleneksel Van evlerinin ana mekanları/ana öğeleri ele alınmıştır. Geleneksel Van evlerinin plan özellikleri incelenmiş ve plan tipolojisi ortaya çıkarılmıştır. Bir sonraki bölümde ise çalışmada elde edilen bulgular neticesinde ulaşılan sonuçlara yer verilmiş ve sonuçlar tablolar halinde ifade edilmiştir.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Çalışmanın amacı doğrultusunda, Van'ın merkez ilçeleri olan İpekyolu ve Tuşba ilçelerinde alan çalışması gerçekleştirilmiştir. Geleneksel konut yapılarının fotoğrafları çekilmiş ve ölçülü plan krokileri çizilmiştir. Tespit edilen geleneksel konutlara, yıkılmış olan ve çizim/fotoğraf bilgilerine ulaşılabilen konutlar da eklenmiştir. Çalışma kapsamında toplamda 35 adet geleneksel konut yapısı incelenmiştir. İncelenen konut yapıları aracılığıyla geleneksel Van evlerinin ana mekanları/öğeleri açıklanmıştır. Çalışma kapsamında incelenen 35 adet geleneksel konut yapısından 20 adedi, geleneksel Van evleri plan tipolojisi çalışmasına dahil edilmiştir (Resim 3, 4). İncelenen 35 konut içerisinde yıkılmış olan ve/veya plan çizimleri elde edilemeyen konutlar tipoloji çalışmasına dahil edilememiştir. Elde edilen tüm veriler ışığında geleneksel Van evlerinin plan tipolojisi oluşturulmuştur.

Resim 3. a) Çalışmanın yapıldığı Tuşba ve İpekyolu ilçelerinin il sınırları içindeki konumu b) Eski Van şehri ve çalışma kapsamındaki konutların bulunduğu yeni Van şehrini gösteren harita

■ GÜNÜMÜZE ULAŞMIŞ EVLER

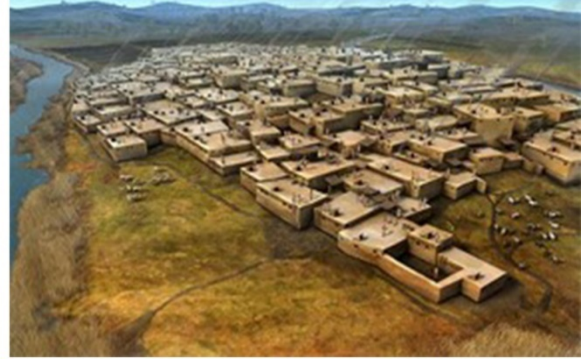
■ YIKILMIŞ EVLER

Resim 4. Çalışma kapsamında incelenen evlerin parsellerini gösteren harita

GELENEKSEL VAN EVLERİ

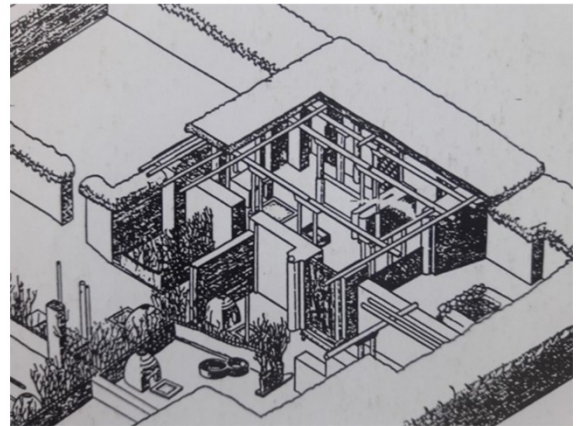
Anadolu, ilk yerleşim yerlerine de ev sahipliği yapmış kadim topraklardır. Özellikle Güneydoğu Anadolu ve Mezopotamya bu açıdan önemli bölgelerdir. Dolayısı ile Anadolu'nun geleneksel konut mimarisinin ilk yerleşim yerlerinden izler barındırması olağandır. Anadolu geleneksel konutlarının karakteristik özelliklerinden biri olarak, konutun havalandırma sağlamak için yerden bir miktar yükseltilmesine, yerleşim tarihi günümüzden 10000 sene öncesine uzanan Güneydoğu Anadolu'daki Çayönü kazılarında da rastlanması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Yaklaşık 7500 yıl öncesine tarihlenen Çatalhöyük'te bulunan yerleşimde ise konut yapılarının düz damlarla örtülü olduğu, damların çalışma ve dolaşım alanı olarak kullanıldığı anlaşılmıştır. Bu çözüm ve işlev de Anadolu'daki geleneksel konutların bazılarında süregelen bir özellik olmuştur (Resim 5).

Aksaray yakınlarında yer alan ve tarihi 10000 yıl öncesine dayanan Aşıklıhöyük'te inşa edilmiş bitişik nizam kerpiç evler, Burdur yakınlarındaki Hacılar'da (MÖ 5700-5600) bulunan ahşap hatlı destekli kerpiç duvarlı, düz toprak damlı evler (Resim 6) ve Van Çavuştepe'de Urartuların (MÖ 900-600) ahşap hatlı destekli kerpiç duvarlı evleri (Resim 7) günümüzde de Anadolu'daki geleneksel konutlarda ve geleneksel Van evlerinde var olan mimari özellikleri barındırmaktadır (Bektaş, 1996; Noumann, 1985). Verilen örneklerden de anlaşılacağı üzere, Anadolu'nun geleneksel konut mimarisinin niteliklerini, yapım tekniklerinin ve elemanlarının oluşum sürecini birkaç yüzyılla sınırlandırmak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Anadolu'daki geleneksel konutların genel özelliklerinin, tarihi süreç içerisinde süregelen bir kültür birikimiyle meydana geldiği anlaşılmaktadır.

Resim 5. a) Çayönü kazısında ortaya çıkan taş temeller b) Çatalhöyük yerleşmesinde dolaşım ve çalışma alanı olarak kullanılan düz damlar

Kaynak: Bektaş (1996); URL-1

Resim 6. a) Deneysel Aşıklı köyü ve Aşıklıhöyük b) Hacılar Höyük

Kaynak: URL-2; Noumann (1985)

Resim 7. Çavuştepe-Van

Kaynak: URL-3

Van Kalesi'nin yamacında gelişimine devam eden Van'ın geleneksel konut mimarisi, 1915 yılında gerçekleşen isyan sonucunda büyük zarar görmüştür. Bölgede bulunan geleneksel konutların tümü yanmıştır. 1915 öncesi dönemdeki geleneksel konut mimarisine dair bilgilere yalnızca geriye kalan fotoğraflar ve gravürlerden sahip olunabilmektedir. Bu bilgilere göre, eski kentteki konutların çoğunlukla tek ya da iki katlı ve düz damlı olduğu anlaşılmaktadır (Uluçam, 2000). Kale dibinde konumlanan konutların kısıtlı alan nedeniyle bitişik nizamda inşa edildiği görülmektedir (Resim 8).

Resim 8. Eski Van şehri (1915 Öncesi)

Kaynak: Uluçam (2000)

Van Kalesi'nin güneyinde konumlanmış olan eski Van kentinde, Ermeni ve Müslümanların 20. yüzyıla kadar huzur içinde yaşadığı bilinmektedir. Daha sonrasında hem milliyetçilik akımının etkileri hem de nüfustaki artış nedeniyle, kent daha önce bağ, bahçe olarak kullanılan çevredeki arazilere doğru yayılmaya başlamıştır. 1915 isyanıyla birlikte de eski Van şehri tamamen terk edilmiş, Van'ın bugünkü mahallelerine konutlar yapılmaya başlanmıştır. Çalışma kapsamında incelenen evler de 1915'ten sonra genellikle 1960'a kadar, yeni Van kentinde yapılmış örneklerdir.

Van kentinin geleneksel konut mimarisinde tercih edilen malzemeler ve yapım teknikleri incelendiğinde, Anadolu'nun diğer bölgelerinde de olduğu gibi; genel çerçevede coğrafi ve iklimsel özelliklerin etkisiyle oluştuğu söylenebilmektedir. Geleneksel Van evleri taş temel üzerine kerpiç duvar örgüsü tekniğiyle inşa edilmiştir. Temellerde kaba yonu taş ile moloz taş, bağlayıcı malzeme olarak da kül katkılı çamur harcı kullanılmıştır. Urartularda görülen ahşap hatıl destekli kerpiç konutlardakine benzer şekilde, eski Van kentindeki konutlarda da kerpiç ana yapı malzemesi olarak kullanılmıştır. Yeni Van kentinde de ana yapı malzemesi aynı şekilde kullanılmaya devam etmiştir. Zemin katta dış duvar kalınlıklarının genellikle iki tam ve bir yarım kerpiçten oluştuğu ve 0.75m kalınlığında olduğu söylenebilir (Ünsal ve Öztürk, 1997). Üst katta ise dış duvar kalınlıklarının bir tam ve iki yarım kerpiçten oluştuğu ve 0.60m kalınlığında olduğu söylenebilir. Duvarların iç ve dış yüzleri saman ve odun külü takviyeli çamur ile sıvalıdır (Öztürk, 2013). Anadolu'nun birçok yöresinde ilk yerleşimlerden beri rastlanan ahşap hatıl destekli düz damlar, geleneksel Van evlerinin de mimari özellikleri arasındadır. Düz damlar ortalama 0.10m kalınlığında çamur sıva ile sıvanmıştır. Aynı zamanda ahşap; yapı malzemesi olarak döşemelerde, cumbalarda, balkonlarda, doğramalarda ve iç merdivenlerde de kullanılmıştır.

Geleneksel Van Evlerinin Ana Mekanları / Ana Ögeleri

Geleneksel Van evlerinin kat sayıları eski Van kentindeki düzende devam etmiş, yeni kentte de tek katlı veya iki katlı olarak inşa edilmiştir (Resim 9, 10). Genel olarak varlıklı ailelerin iki katlı ve daha büyük evler yaptığı, diğer ailelerin ise tek katlı ve daha küçük programlı evler inşa ettiği görülür.

Resim 9. Tek katlı bir geleneksel Van evi

Resim 10. İki katlı bir geleneksel Van evi

Geleneksel Van evlerinde bahçe, hayat ve ev ilişkisi önem taşımaktadır. Genellikle hayat evin arkasında, bahçe ve ev arasındadır. Bahçe ve hayat arası çitlerle ayrılır. Bahçenin bir bölümünde ailenin sebze ihtiyacını karşılayacak büyüklükte bir bostan (halk arasında “kerdi”) yer alır. Bahçe çitlerle ya da çamurdan yapılmış möhre duvarıyla çevrelenir (Öztürk, 2016) (Resim 11, Resim 18b).

Resim 11. Mustafa Dilaver evi vaziyet restitüsyon planı (Öztürk, 2016 kaynağından elde edilen plan yeniden düzenlenmiştir)

Geleneksel Van evlerinin önemli elemanlarından biri olan tandır evinin yapıdan ayrı olduğu bazı durumlarda, hayatın ev ve tandır evi arasında yer aldığı görülmektedir. Hayat; oturma, yemek yeme, çamaşır yıkama, çamaşır asma, çocukların banyosunu yapma gibi çok işlevli bir mekan olarak tanımlanabilir. Arazinin biçimine ve konutun konumlanışına göre hayatın kare, dikdörtgen veya yamuk bir plan düzeninde olduğu durumlar mevcuttur. Hayatın zemin kaplamasında sal taşının sıklıkla kullanılan bir malzeme olduğu söylenebilir (Başak, 2015; Öztürk, 2016).

Sofa, geleneksel Türk evinin temel öğelerinden biri olarak geleneksel Van evinin de kuruluş düzeninin oluşumunda ve planlanmasında önemli bir yere sahiptir. Cumba (köşk), üst katta sofanın genellikle manzaraya/sokağa bakan uygun tarafında bulunan uzantısıdır. Ahşap kullanılarak inşa edilmiş cumbalar geleneksel Van evlerinin cephesine hareketlilik katan en önemli öğelerden biridir. Sofanın genişliğine göre ön tarafında üç ya da dört adet, yan taraflarında ise birer adet dikdörtgen formda giyotin pencere bulunur (Uşma ve Urfalıoğlu, 2019) (Resim 12).

Resim 12. Kerem Döner evi- cumbanın içten ve dıştan görünüşü

Dikdörtgen ya da kare formda olan odaların büyüklüğü genel olarak değişkenlik göstermese de sayısı ailenin büyüklüğü, sosyal statüsü ve ekonomik durumuna göre değişmektedir. Oda kapıları tek kanatlı veya çift kanatlı olabilmektedir (Resim 13). Duvarlarda gömülü, tek ya da çift kapaklı ahşap dolaplar bulunur (Resim 14).

Resim 13. Derviş Demircioğlu evi- çift kanatlı ve tek kanatlı, ahşap oda kapısı örnekleri

Resim 14. Geleneksel Van evlerinde görülen ahşap dolap örnekleri

Mutfakta yer alan ocaklar da geleneksel Van evlerinin önemli ve özgün öğelerindedir. Bir veya iki adet olarak bulunmaktadırlar (Resim 15).

Resim 15. Geleneksel Van evlerinde görülen ocak örnekleri

Tandır evi, bölgenin diğer merkezlerinde olduğu gibi geleneksel Van evlerinin de önemli bir öğesidir. Ekmek pişirme, yemek yapma, yemek yeme, oturma, ısınma ve uyuma gibi birçok işleve sahiptir. Mutfağın olmadığı bazı evlerde mutfak işlevini de görür. Kimi örneklerde evden ayrı, kimi örneklerde ise bitişik olarak inşa edilmiştir. Tandır yakıldığında dumanın hızlı bir şekilde tahliye edilmesi ve aynı zamanda mekânın ışık alması için tandırın üzerinde tavanda genellikle bir açıklık bulunur (Resim 16).

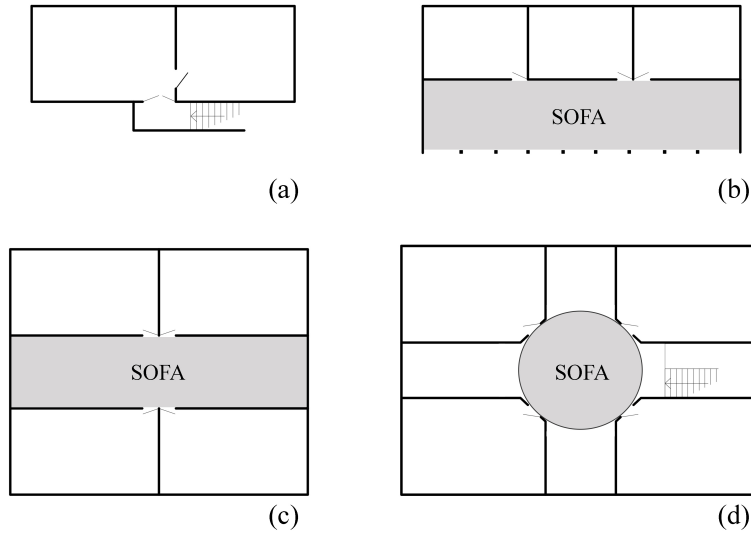
Resim 16. Tandır evinde bulunan tandır ve üzerindeki açıklığın görünüşü

Geleneksel Van evlerindeki yapım tekniği ve malzeme kullanımı bölgenin diğer şehirlerine göre farklılık göstermektedir. Geleneksel Van evlerinde duvar örgüsündeki kerpiç kullanımına karşın, bölgedeki diğer kentlerde ana yapı malzemesi olarak çoğunlukla taşın kullanıldığı görülmektedir. Plan düzeni olarak da bölgede yer alan geleneksel Bitlis ve Erzurum evlerinden farklılaşır. Fakat geleneksel Erzurum evlerinde de sıklıkla yer alan tandır evi ve tandır evinin konut yapısına bitişik bir şekilde

konumlanması durumu geleneksel Van evleriyle benzerlik taşır. Cephe düzenlemesi açısından ise daha çok İç Anadolu ve Akdeniz bölgelerinde yer alan geleneksel konutlarla benzer özelliklere sahiptir. Geleneksel Isparta ve Antalya konutlarının cephelerindeki cumba/köşk elemanları, Konya'nın geleneksel konutlarında yer alan köşklü bölümler ile geleneksel Van evleri benzerlik göstermektedir. Cephe özellikleri açısından sahip olunan benzerlikler plan düzenlemesinde ve süsleme özelliklerinde ise devam etmemektedir. Bahsedilen bölgelerdeki geleneksel konutların aksine geleneksel Van evlerinde hem iç mekanlarda hem cephelerde yalınlık hakimdir (Urfalıoğlu, 2010; Sayan ve Öztürk, 2001; Öztürk ve Sayan, 1995; Berk, 1951; Demirbağ ve Urfalıoğlu, 2021; Karpuz, 1984; Gündoğdu, 2010; Uşma ve Urfalıoğlu, 2019).

Plan Özellikleri

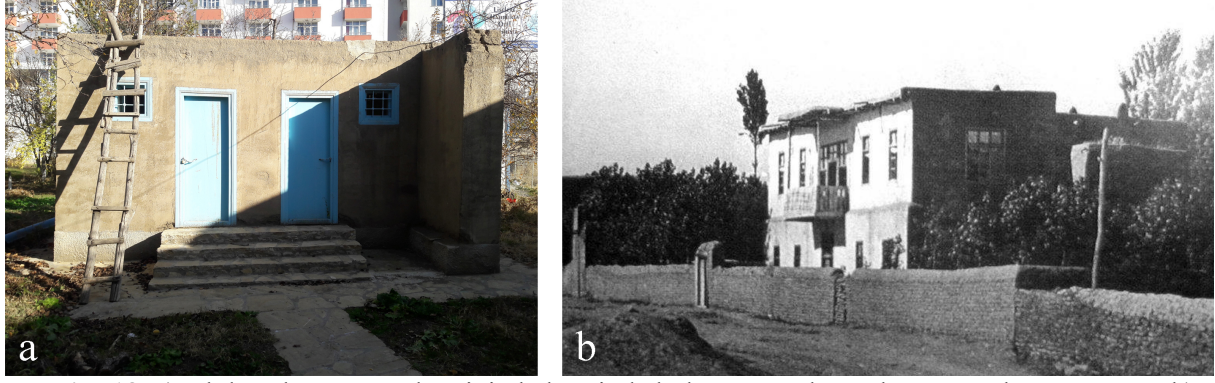
Anadolu'daki geleneksel Türk evlerinde plan şeması olarak sofasız; dış, iç ve orta sofalı plan şemaları görülmektedir (Resim 17). Kronolojik olarak bakıldığında en eski tiplerin dış sofalı çözümlere sahip olduğu, son örneklerin ise iç ve orta sofalı plan şemalarına sahip olduğu görülmektedir. Odaların sofanın uzantısıyla ayrı mekanlar haline gelmesi ve aynı zamanda birbirlerine bağlanması, Anadolu'daki geleneksel konut plan tiplerinin en önemli ve kendine has özelliklerinin başında gelmektedir (Eldem, 1854; Eldem 1984; Günay, 1999).

Resim 17. Geleneksel Türk evi plan şemaları a) Sofasız plan tipi b) Dış sofalı plan tipi c) İç sofalı plan tipi d) Orta sofalı plan tipi (Uşma, 2021)

Sofasız plan tipi; geleneksel konutlarda görülen en ilkel plan tipidir. Plan şemasını oluşturan odalar bu plan tipinde yan yana dizili haldedir. Odalar arasında geçiş; kaldırım, tretuvar veya bir avluyla sağlanmıştır. Dış sofalı plan tipinde; oda sıraları bir sofa ile birbirine bağlıdır. Sofa, kapalı alanın dışında yer alır. İç sofalı plan tipinde; sofanın iki yanında odalar yer alır. Bu plan tipi "karnıyarık" olarak da adlandırılmaktadır. Orta sofalı plan tipinde; sofa plan şemasının merkezindedir. Sofanın dört tarafında odalar dizilidir. Sofanın ışık alabilmesi için odaların arasında eyvanlar yer alır. Eyvan sayısının birden dörde kadar çıktığı durumlar vardır. Bu örnekler iç sofalı plan tipinin en gelişmiş örnekleridir (Resim 17) (Eldem, 1954; Eldem, 1987; Kuban, 1995; Küçükerman, 1985).

Anadolu'daki geleneksel konutlarda sıklıkla rastlanan iç sofalı plan tipi, geleneksel Van evlerinin ortak plan tipidir. Evlere sokaktan doğrudan girilebildiği gibi, ön bahçe sonrası girişe ulaşılan yapılar da mevcuttur. Odalar sofaya açılır. Tek katlı evlerde genellikle ahır ve samanlığın evden ayrı olarak, bahçe içinde inşa edildiği görülmektedir. Abdurrahman Yörük evinde ise banyo ve tuvaletin de evden ayrı olarak, bahçe içinde yer aldığı görülür (Resim 18).

Resim 18. a) Abdurrahman Yörük evinin bahçesinde bulunan tuvalet ve banyonun batı görünüşü b) Bir geleneksel Van evinin bahçe duvarı

Zemin katta genellikle bir veya birden fazla oda, mutfak, kiler, tandır evi, banyo, tuvalet, ahır, samanlık, odunluk gibi daha çok servis mekanları bulunmaktadır. Aynı zamanda oturma ve yemek yeme gibi temel ihtiyaçlar için de genellikle zemin kat kullanılmaktadır. Mutfaktan depoya, kilere, tandır evine ve bazı durumlarda banyo ve tuvalete geçişler bulunan geleneksel konutlar mevcuttur. Kimi örneklerde banyo ve tuvalet mutfağa veya mutfağa açılan bir hole açılırken, kimi örneklerde sofaya açılan bir hole ya da direkt sofaya açılır. Bazı durumlarda ise üst katta da tuvalet olduğu görülmektedir.

Sofanın ortasında ya da bir kenarında bulunan ahşap, tek veya iki kollu merdivenle üst kata çıkılır. Geleneksel Van evlerinde sofa, alt kat ile üst kat arasındaki bağlantıyı ve odalar arasındaki dolaşımı sağlayan, mevsimsel olarak oturlan ve yaşanan/yaşayan bir mekandır. İki katlı evlerin bir kısmında sofanın devamı niteliğindeki köşklere rastlanırken, bir kısmında ise rastlanmaz. Çok nadir olmakla birlikte bazı örneklerde balkona rastlanır.

Geleneksel Van evlerinin üst katında sofaya açılan oda sayısı iki ila beş arasında değişmektedir. Katta oturma odası, misafirlerin ağırlandığı odalar ve yatak odaları yer almaktadır. Odalara giriş, sofadan direkt sağlanırken, Abdurrahman Yörük evinde odalara giriş sofanın kot farkından dolayı basamaklarla sağlanmıştır (Resim 19a) Ailenin büyümesi veya iki ailenin bir evi kullanmaya başlaması gibi nedenlerle, evlerin planlarında ve odalarında zaman içerisinde değişiklikler olmuştur. Örneğin Kerem Döner evini iki ailenin kullanmaya başlamasıyla evin ortadan bölündüğü, giriş kapısından ve içerdeki yıkık olan bölücü duvardan anlaşılmaktadır (Resim 19b).

Resim 19. a) Abdurrahman Yörük evinde sofadan/giriş holünden odalara girişi sağlayan basamaklar (Fot. Oktay Başak) b) Kerem Döner evinin ikiye bölünmüş girişi

Plan Tipolojisi

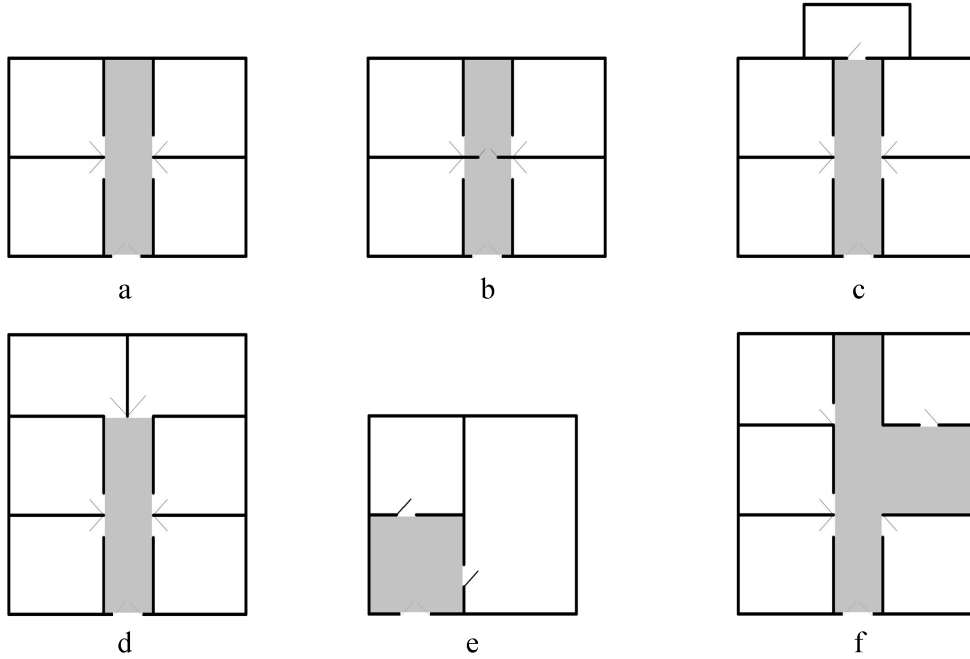
Geleneksel Van evlerinde plan tipolojisi, öncelikle sofanın biçimlenişine göre ve mekanların sofanın etrafındaki konumlanışlarına göre olmak üzere iki farklı durum için ele alınmıştır. Daha sonra işlevsel ilişkiler üzerinden sınıflandırmalar yapılmıştır.

Geleneksel Van evlerinde, sofanın biçimlenişine göre oluşturulan plan tipolojisinin değişkenleri Tablo 1’de gösterilmiştir.

Tablo 1. Sofanın biçimlenişine göre oluşturulan plan tipolojisinin değişkenlerini gösteren şema

	SOFANIN BİÇİMLENİŞİNE GÖRE
1	Sofanın Kısa Kenarları Odasız
2	Sofanın Kısa Kenarları Odasız, Birbirine Açılan İki Sofalı
3	Islak Hacim Sofanın Kısa Kenarında
4	Sofanın Kısa Kenarları Odalı veya Tali Mekânlı
5	Köşe Sofalı
6	Yan Sofalı

Geleneksel Van evleri, sofanın biçimlenişine göre; “sofanın kısa kenarları odasız”, “sofanın kısa kenarları odasız, birbirine açılan iki sofalı”, “ıslak hacim sofanın kısa kenarında”, “sofanın kısa kenarları odalı veya tali mekânlı”, “köşe sofalı” ve “yan sofalı” olmak üzere altı grupta sınıflandırılmıştır (Resim 20, 21).

Resim 20. Sofanın biçimlenişine göre oluşturulan plan tipolojisi: a) Sofanın kısa kenarları odasız b) Sofanın kısa kenarları odasız, birbirine açılan iki sofa c) Islak hacim sofanın kısa kenarında d) Sofanın kısa kenarları odalı veya tali mekânlı e) Köşe sofa f) Yan sofa

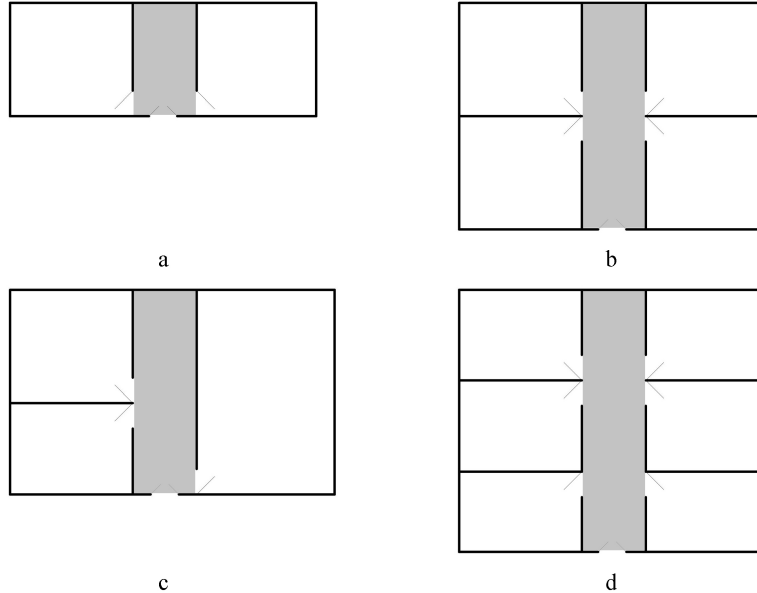
Resim 21. Sofanın biçimlenişine göre oluşturulan plan tipolojisi örnekleri a) Abdurrahman Yörük evi b) Mustafa Topççek evi c) 3. Oğuzlar Sokak evi d) Suriyeliler evi e) Molla Hamit Ekinci evi f) Derviş Demircioğlu evi

Geleneksel Van Evlerinde, mekanların sofanın etrafındaki konumlanışlarına göre oluşturulan plan tipolojisi Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Mekanların sofanın etrafındaki konumlanışlarına göre oluşturulan plan tipolojisinin değişkenlerini gösteren şema

MEKANLARIN SOFANIN ETRAFINDAKİ KONUMLANIŞLARINA GÖRE	
1	Her İki Uzun Kenarı Tek Bölümlü
2	Her İki Uzun Kenarı İki Bölümlü
3	Bir Uzun Kenarı Tek, Diğer Uzun Kenarı İki Bölümlü
4	Bir veya Her İki Uzun Kenarı Üç veya Daha Fazla Bölümlü

Geleneksel Van Evleri, mekanların sofanın etrafındaki konumlanışlarına göre ise “her iki uzun kenarı tek bölümlü”, “her iki uzun kenarı iki bölümlü”, “bir uzun kenarı tek, diğer uzun kenarı iki bölümlü”, “bir veya her iki uzun kenarı üç veya daha fazla bölümlü” olmak üzere dört grupta sınıflandırılmıştır (Resim 22, 23).

Resim 22. Mekanların sofanın etrafındaki konumlanışlarına göre oluşturulan plan tipolojisi: a) her iki uzun kenarı tek bölümlü b) Her iki uzun kenarı iki bölümlü c) Bir uzun kenarı tek, diğer uzun kenarı iki bölümlü d) Bir veya her iki uzun kenarı üç veya daha fazla bölümlü

Resim 23. Mekanların sofanın etrafındaki konumlanışlarına göre oluşturulan plan tipolojisi örnekleri:
a) Gölbaşı Caddesi evi b) Celal Gülpınar evi c) Ahmet Balcan evi d) Şükrü Yörük evi

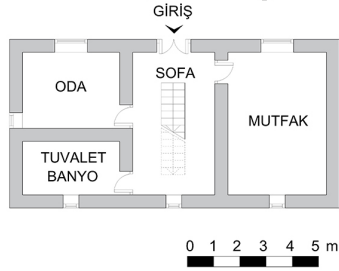
Geleneksel Van evlerinde önemli bir mekân olan sofanın diğer mekanlar ile ilişkileri, sofanın biçimlenişine göre ve mekanların sofanın etrafındaki konumlanışlarına göre iki durum için gerçekleştirilen tipoloji çalışmalarıyla yukarıda ifade edilmiştir. Geleneksel Van evlerinin diğer mekanlarının işlevsel ilişkilerine göre ise; “konut-mutfak ilişkisi”, “konut-banyo/tuvalet ilişkisi” “konut-tandır evi ilişkisi” ve “konut-bahçe/hayat ilişkisi” olmak üzere dört farklı durum için sınıflandırmalar yapılmıştır.

Geleneksel Van evleri, konut-mutfak ilişkisine göre; “mutfak sofaya açılan”, “mutfak sadece tandır evine açılan veya aynı mekânda bulunan”, “mutfak odaya açılan” ve “mutfak konuttan ayrı” olmak üzere dört grupta sınıflandırılmıştır (Tablo 3, Resim 24).

Tablo 3. Konut-mutfak ilişkisine göre oluşturulan plan tipolojisinin değişkenlerini gösteren şema

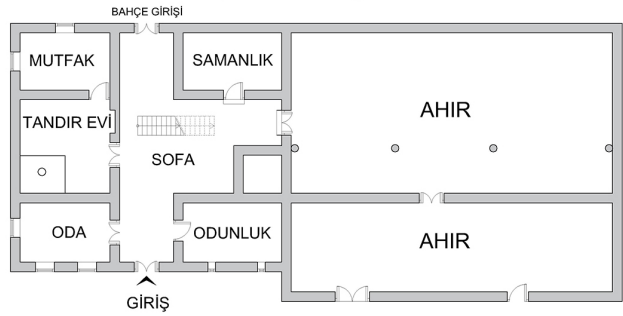
KONUT- MUTFAK İLİŞKİSİNE GÖRE	
1	Mutfak Sofaya Açılan
2	Mutfak Sadece Tandır Evine Açılan veya Aynı Mekânda Bulunan
3	Mutfak Odaya Açılan
4	Mutfak Konuttan Ayrı

Necmettin Aşkselimoğlu Evi

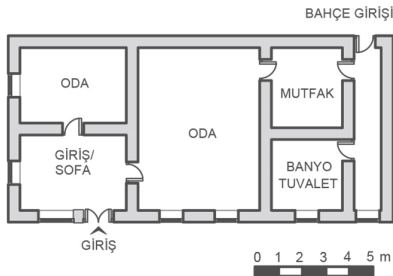
a

Derviş Demircioğlu Evi

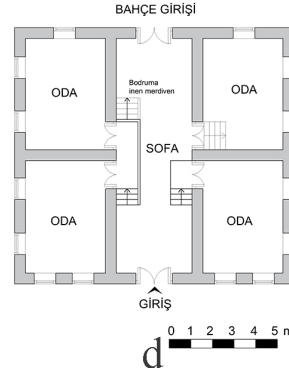
b

Molla Hamit Ekinci Evi

c

Abdurrahman Yörük Evi

d

Resim 24. Konut-mutfak ilişkisine göre oluşturulan plan tipolojisi örnekleri a) Mutfak sofaya açılan b) Mutfak sadece tandır evine açılan veya aynı mekânda bulunan c) Mutfak odaya açılan d) Mutfak konuttan ayrı

Geleneksel Van evleri, konut-banyo/tuvalet ilişkisine göre; “banyo/tuvalet sofaya açılan”, “banyo/tuvalet mutfağa açılan”, “banyo/tuvalet mutfakla ortak bir hole açılan”, “banyo/tuvalet sofaya bağlı bir hole açılan” ve “banyo/tuvalet dışarıda” olmak üzere beş grupta sınıflandırılmıştır (Tablo 4, Resim 25).

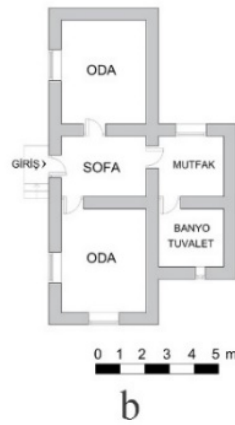
Tablo 4. Konut-banyo/tuvalet ilişkisine göre oluşturulan plan tipolojisinin değişkenlerini gösteren şema

KONUT- BANYO/TUVALET İLİŞKİSİNE GÖRE	
1	Banyo/Tuvalet Sofaya Açılan
2	Banyo/Tuvalet Mutfağa Açılan
3	Banyo/Tuvalet Mutfakla Ortak Bir Hole Açılan
4	Banyo/Tuvalet Sofaya Bağlı Bir Hole Açılan
5	Banyo/Tuvalet Dışarıda

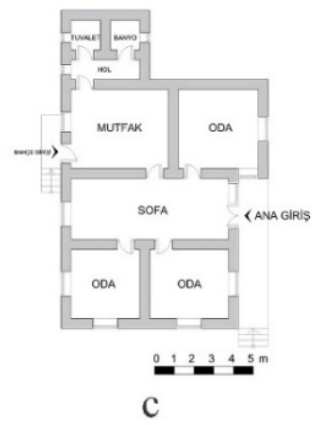
2. Oğuzlar Sokak Evi

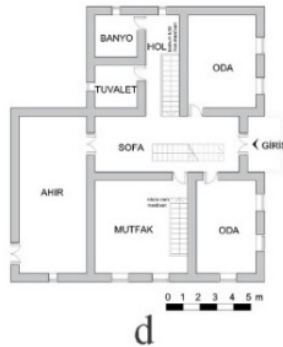
Gölbaşı Caddesi Evi

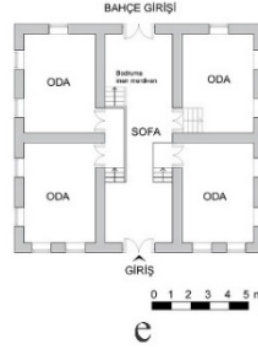
Celal Gülpınar Evi

Kerem Döner Evi

Abdurrahman Yörük Evi

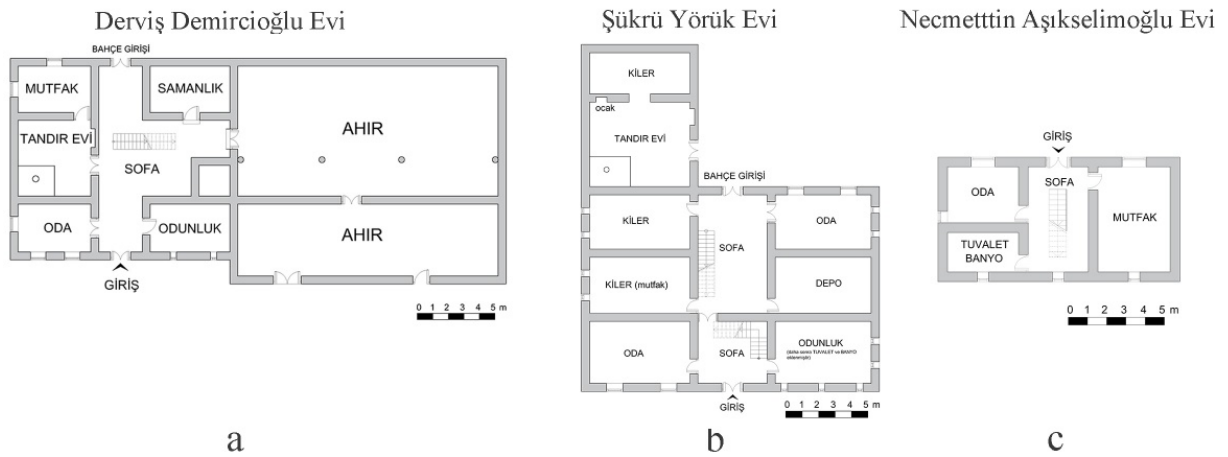

Resim 25. Konut-banyo/tuvalet ilişkisine göre oluşturulan plan tipolojisi örnekleri a) Banyo/tuvalet sofaya açılan b) Banyo/tuvalet mutfağa açılan c) Banyo/tuvalet mutfakla ortak bir hole açılan d) Banyo/tuvalet sofaya bağlı bir hole açılan e) Banyo/tuvalet dışarıda

Geleneksel Van evleri, konut-tandır evi ilişkisine göre; “tandır evi konutun içinde”, “tandır evi konuta bitişik” ve “tandır evi konuttan ayrı, bahçe içinde” olmak üzere üç grupta sınıflandırılmıştır (Tablo 5, Resim 26)

Tablo 5. Konut-tandır evi ilişkisine göre oluşturulan plan tipolojisinin değişkenlerini gösteren şema

KONUT- TANDIR EVİ İLİŞKİSİNE GÖRE	
1	Tandır Evi Konutun İçinde
2	Tandır Evi Konuta Bitişik
3	Tandır Evi Konuttan Ayrı, Bahçe İçinde

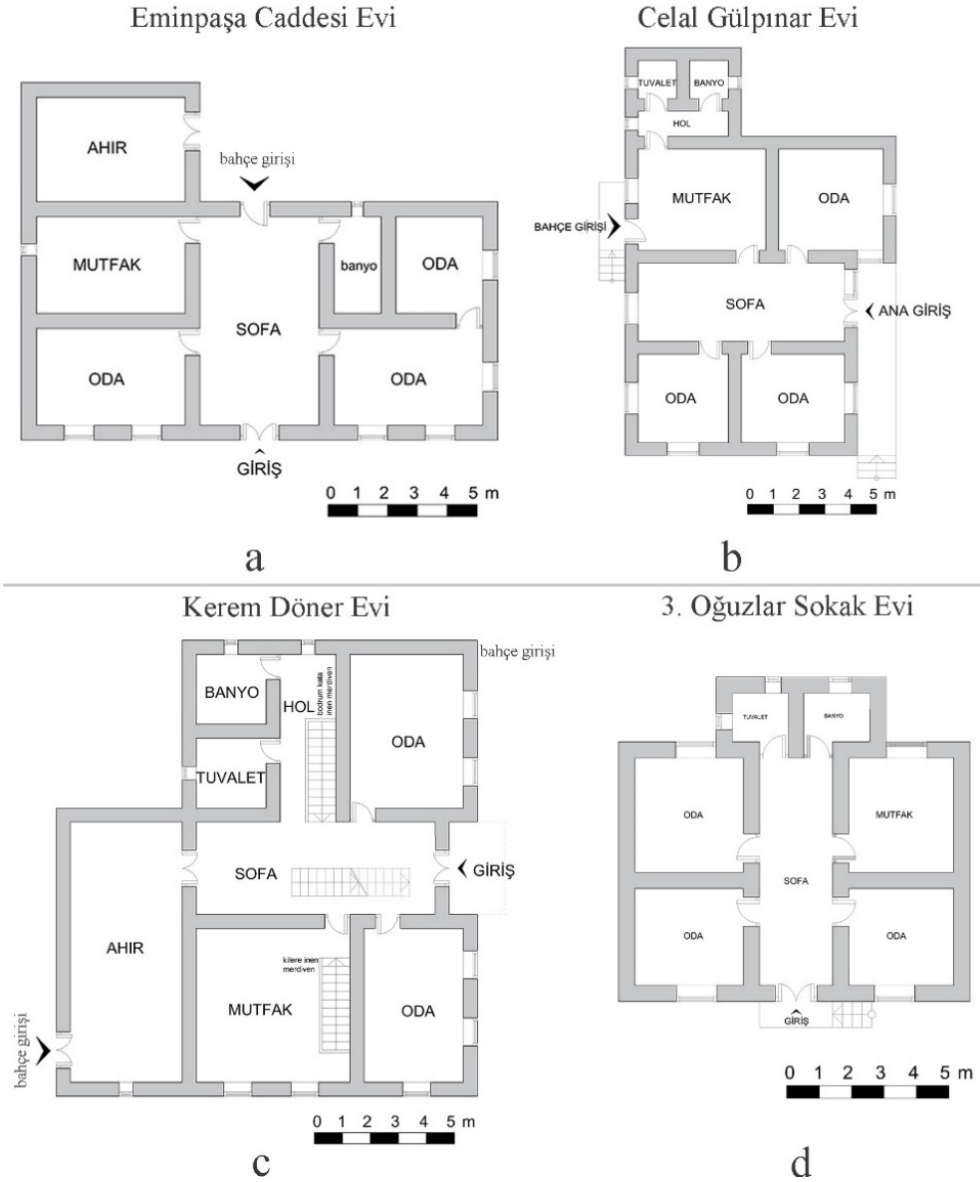

Resim 26. Konut-tandır evi ilişkisine göre oluşturulan plan tipolojisi örnekleri a) Tandır evi konutun içinde b) Tandır evi konuta bitişik c) Tandır evi konuttan ayrı, bahçe içinde

Geleneksel Van evleri, konut-bahçe/hayat ilişkisine göre; “konuttan bahçeye/hayata sofadan bir girişle direkt ulaşılabilen”, “konuttan bahçeye/hayata mutfaktan bir girişle direkt ulaşılabilen”, “konuttan bahçeye/hayata ahırdan bir girişle direkt ulaşılabilen”, “konuttan bahçeye/hayata direkt bir girişle ulaşılabilen” olmak üzere dört grupta sınıflandırılmıştır (Tablo 6, Resim 27).

Tablo 6. Konut-bahçe/hayat ilişkisine göre oluşturulan plan tipolojisinin değişkenlerini gösteren şema

KONUT- BAHÇE/HAYAT İLİŞKİSİNE GÖRE	
1	Konuttan Bahçeye/Hayata Sofadan Bir Girişle Direkt Ulaşılabilen
2	Konuttan Bahçeye/Hayata Mutfaktan Bir Girişle Direkt Ulaşılabilen
3	Konuttan Bahçeye/Hayata Ahırdan Bir Girişle Direkt Ulaşılabilen
4	Konuttan Bahçeye/Hayata Direkt Bir Girişle Ulaşılamayan

Resim 27. Konut-bahçe/hayat ilişkisine göre oluşturulan plan tipolojisi örnekleri a) Konuttan bahçeye/hayata sofadan bir girişle direkt ulaşılabilen b) Konuttan bahçeye/hayata mutfaktan bir girişle direkt ulaşılabilen c) Konuttan bahçeye/hayata ahırdan bir girişle direkt ulaşılabilen d) Konuttan bahçeye/hayata direkt bir girişle ulaşılamayan

SONUÇ

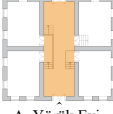

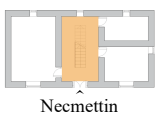

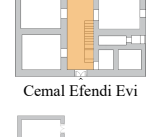
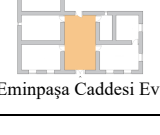
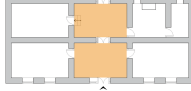

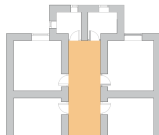

Anadolu'daki geleneksel konutların karakteristik özelliklerine sahip, günümüzde ayakta kalmayı başarmış geleneksel Van evleri, 1915 Ermeni isyanı ve isyanla birlikte gerçekleşen yangından sonraya tarihlenmektedir. Kent dokusunun gelecek nesillere iletilmesindeki önemli aktarıcılardan biri olan geleneksel Van evlerinde kullanılan ana yapı malzemeleri taş, kerpiç ve ahşaptır. Yapım tekniği olarak taş temel üzerine kerpiç duvar örgüsüne sahiptir. Orijinal örneklerinde ahşap hatlı destekli düz dam ile örtülü olan geleneksel konutların bazılarında görülen kırma çatılar, zaman içinde eklenen elemanlardır. Çalışma kapsamında incelenen, tek katlı veya iki katlı olarak inşa edilen konutların plan düzeni iç sofalı plan tipindedir.

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen plan tipolojisi çalışmasında sofanın biçimlenişine göre değerlendirilen evlerde, “sofanın kısa kenarları odasız”, sofanın kısa kenarları odasız, birbirine açılan iki sofalı”, “ıslak hacim sofanın kısa kenarında”, “sofanın kısa kenarları odalı veya tali mekânlı”, “köşe sofalı” ve “yan sofalı” olarak altı grupta sınıflandırılmıştır. Mekanların sofanın etrafındaki konumlanışlarına göre ise “her iki uzun kenarı tek bölümlü”, “her iki uzun kenarı iki bölümlü”, “bir uzun kenarı tek, diğer uzun kenarı iki bölümlü” ve “bir veya her iki uzun kenarı üç veya daha fazla bölümlü” olmak üzere dört grupta sınıflandırılmıştır.

İki durum birlikte değerlendirildiğinde, plan tipolojisine dahil edilen 20 evden 3'ünün “sofanın kısa kenarları odasız; her iki uzun kenarı iki bölümlü”, 2'sinin “sofanın kısa kenarları odasız; bir uzun kenarı tek, diğer uzun kenarı iki bölümlü”, 3'ünün “sofanın kısa kenarları odasız; bir veya her iki uzun kenarının üç veya daha fazla bölümlü”, 1'inin “sofanın kısa kenarları odasız, birbirine açılan iki sofalı; her iki uzun kenarı iki bölümlü”, 2'sinin “sofanın kısa kenarları odasız, birbirine açılan iki sofalı; bir veya her iki uzun kenarının üç veya daha fazla bölümlü”, 2'sinin “ıslak hacim sofanın kısa kenarında; her iki uzun kenarı tek bölümlü”, 2'sinin “ıslak hacim sofanın kısa kenarında; her iki uzun kenarının iki bölümlü”, 1'inin “sofanın kısa kenarları odalı veya tali mekânlı; bir uzun kenarı tek, diğer uzun kenarı iki bölümlü”, 1'inin sofanın kısa kenarları odalı veya tali mekânlı; bir veya her iki uzun kenarı üç veya daha fazla bölümlü”, 1'inin “köşe sofalı; her iki uzun kenarı tek bölümlü”, 1'inin “köşe sofalı; bir uzun kenarı tek, diğer uzun kenarı iki bölümlü” ve 1'inin de “yan sofalı; bir veya her iki uzun kenarı üç veya daha fazla bölümlü” olduğu tespit edilmiştir (Tablo 7).

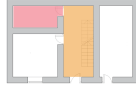
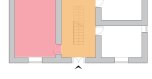
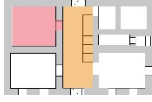
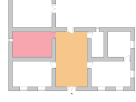
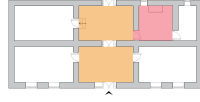
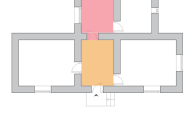
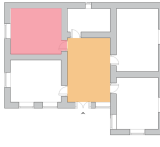
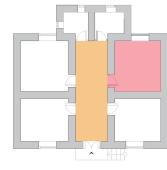
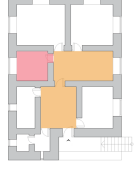

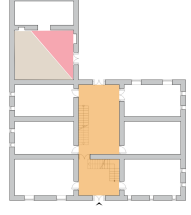
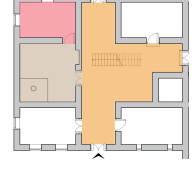
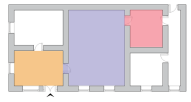
Geleneksel Van evlerinin diğer mekanlarının işlevsel ilişkilerine göre ise; “konut-mutfak ilişkisi”, “konut-banyo/tuvalet ilişkisi” “konut-tandır evi ilişkisi” ve “konut-bahçe/hayat ilişkisi” olmak üzere dört farklı durum için sınıflandırmalar yapılmıştır. Konut-mutfak ilişkisine göre incelenen konutlardan 15'i “mutfak sofaya açılan”, 2'si “mutfak sadece tandır evine açılan veya aynı mekânda bulunan”, 1'i “mutfak odaya açılan” ve 2'si de “mutfak konuttan ayrı” olmak üzere dört grupta sınıflandırılmıştır. Konut-banyo/tuvalet ilişkisine göre incelenen konutlardan 10'u “banyo/tuvalet sofaya açılan”, 4'ü “banyo/tuvalet mutfağa açılan”, 3'ü “banyo/tuvalet mutfakla ortak bir hole açılan”, 2'si “banyo/tuvalet sofaya bağlı bir hole açılan” ve 1'i de “banyo/tuvalet dışarıda” olmak üzere beş grupta sınıflandırılmıştır. Konut-tandır evi ilişkisine göre incelenen ve tandır evi tespit edilebilen konutlardan 2'si “tandır evi konutun içinde”, 2'si “tandır evi konuta bitişik” ve 3'ü de “tandır evi konuttan ayrı, bahçe içinde” olmak üzere üç grupta sınıflandırılmıştır. Konut-bahçe/hayat ilişkisine göre incelenen konutlardan 7'si “konuttan bahçeye/hayata sofadan bir girişle direkt ulaşılabilen”, 2'si “konuttan bahçeye/hayata mutfaktan bir girişle direkt ulaşılabilen”, 1'i “konuttan bahçeye/hayata ahırdan bir girişle direkt ulaşılabilen” ve 10'u da “konuttan bahçeye/hayata direkt bir girişle ulaşılabilen” olmak üzere dört grupta sınıflandırılmıştır (Tablo 8, 9, 10, 11).

Tablo 7. Geleneksel Van evlerinin sofanın biçimlenişi ve mekanların sofanın etrafındaki konumlanışlarına göre oluşturulan plan tipolojisi

İÇ SOFALI		HER İKİ UZUN KENARI TEK BÖLÜMLÜ	HER İKİ UZUN KENARI İKİ BÖLÜMLÜ	BİR UZUN KENARI TEK, DİĞER UZUN KENARI İKİ BÖLÜMLÜ	BİR VEYA HER İKİ UZUN KENARI ÜÇ VEYA DAHA FAZLA BÖLÜMLÜ	
	SOFANIN KISA KENARLARI ODASIZ		 Celal Gülpınar Evi A. Yörük Evi Z. Abidin Tekin Evi	 Ahmet Balcan Evi Necmettin Aşıkselimoğlu Evi	 Oğuzlar Sokak Evi Cemal Efendi Evi Eminpaşa Caddesi Evi	
	SOFANIN KISA KENARLARI ODASIZ, BİRBİRİNE AÇILAN İKİ SOFALI		 Mustafa Topççek Evi			 Şükrü Yörük Evi Ambarcı Mehmet Efendi Evi
	ISLAK HACİM SOFANIN KISA KENARINDA	 Gölbaşı Caddesi Evi Gazi Melül Abbas Biçer Evi	 2. Oğuzlar Sokak Evi 3. Oğuzlar Sokak Evi			
	SOFANIN KISA KENARLARI ODALI VEYA TALİ MEKANLI				 Suriyeliler Evi	 Kerem Döner Evi
	KÖŞE SOFALI	 Molla Hamit Ekinci Evi			 Seddar Sokak Evi	

	YAN SOFALI			 Derviş Demircioğlu Evi
--	------------	--	--	---

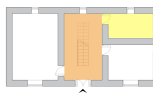
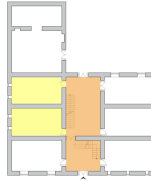

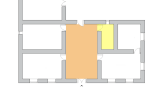

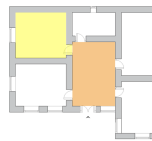
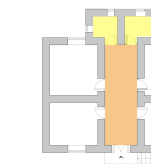

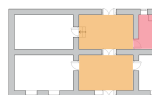

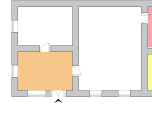

Tablo 8. Geleneksel Van evlerinin konut-mutfak ilişkisine göre oluşturulan plan tipolojisi

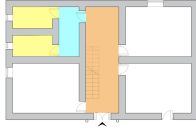
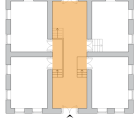
KONUT – MUTFAK İLİŞKİSİNE GÖRE				
MUTFAK SOFA YA AÇILAN	 Celal Gülpınar Evi	 Z. Abidin Tekin Evi	 Ahmet Balcan Evi	 N. Aşkselimoğlu Evi
	 Cemal Efendi Evi	 Eminpaşa Caddesi Evi	 Mustafa Topççek Evi	 Gölbashi Caddesi Evi
	 2. Oğuzlar Sokak Evi	 3. Oğuzlar Sokak Evi	 Suriyeliler Evi	 Seddar Sokak Evi
	 Kerem Döner Evi	 Gazi Melül Abbas Biçer Evi	 Oğuzlar Sokak Evi	
MUTFAK SADECE TANDIR EVİNE AÇILAN VEYA AYNI MEKANDA BULUNAN	 Şükrü Yörük Evi	 Derviş Demircioğlu Evi		
MUTFAK ODAYA AÇILAN	 Molla Hamit Ekinci Evi			

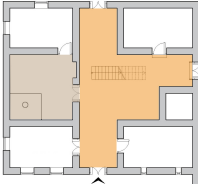
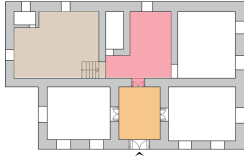
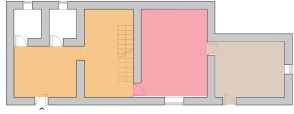
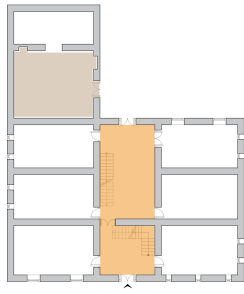
MUTFAK KONUTTAN AYRI	 Abdurrahman Yörük Evi	 Ambarcı Mehmet Efendi Evi
		

Tablo 9. Geleneksel Van evlerinin konut-banyo/tuvalet ilişkisine göre oluşturulan plan tipolojisi

	KONUT – BANYO/TUVALET İLİŞKİSİNE GÖRE					
BANYO/TUVALET SOFAYA AÇILAN	 Ahmet Balcan Evi	 N. Aşkselimoğlu Evi	 Şükrü Yörük Evi			
	 Cemal Efendi Evi	 Eminpaşa Caddesi Evi	 Derviş Demircioğlu Evi			
	 2. Oğuzlar Sokak Evi	 3. Oğuzlar Sokak Evi	 Suriyeliler Evi	 Seddar Sokak Evi		
	BANYO/TUVALET MUTFAĞA AÇILAN	 Mustafa Topççek Evi	 Gölbaşı Caddesi Evi	 Z. Abidin Tekin Evi	 Gazi Melül Abbas Biçer Evi	
		BANYO/TUVALET MUTFAKLA ORTAK BİR HOLE AÇILAN	 Celal Gülpınar Evi	 Molla Hamit Ekinci Evi	 Ambarcı Mehmet Efendi Evi	

BANYO/TUVALET SOFAYA BAĞLI BİR HOLE AÇILAN	 Kerem Döner Evi	 Oğuzlar Sokak Evi
BANYO/TUVAL ET DIŞARIDA	 Abdurrahman Yörük Evi	
<p>■ Sofa ■ Banyo/Tuvalet ■ Mutfak ■ Hol</p>		

Tablo 10. Geleneksel Van evlerinin konut-tandır evi ilişkisine göre oluşturulan plan tipolojisi

KONUT – TANDIR EVİ İLİŞKİSİNE GÖRE		
TANDIR EVİ KONUTUN İÇİNDE	 Derviş Demircioğlu Evi	 Gazi Melül Abbas Biçer Evi
TANDUR EVİ KONUTA BİTİŞİK	 Seddar Sokak Evi	 Şükrü Yörük Evi

TANDIR EVİ KONUTTAN AYRI, BAHÇE İÇİNDE	<p>Celal Gülpınar Evi</p> <p>N. Aşkselimoğlu Evi</p> <p>Abdurrahman Yörük Evi</p>
	<p>■ Sofa ■ Tandır Evi ■ Mutfak</p>

Tablo 11. Geleneksel Van evlerinin konut-bahçe/hayat ilişkisine göre oluşturulan plan tipolojisi

	KONUT – BAHÇE/HAYAT İLİŞKİSİNE GÖRE
KONUTTAN BAHÇEYE/HAYATA SOFADAN BİR GİRİŞLE DİREKT ULAŞILABİLEN	<p>Mustafa Topççek Evi</p> <p>Şükrü Yörük Evi</p> <p>A. Yörük Evi</p> <p>Derviş Demircioğlu Evi</p> <p>Ambarcı Mehmet Efendi Evi</p> <p>Cemal Efendi Evi</p> <p>Eminpaşa Caddesi Evi</p>
KONUTTAN BAHÇEYE/HAYATA MUTFAKTAN BİR GİRİŞLE DİREKT ULAŞILABİLEN	<p>Celal Gülpınar Evi</p> <p>Molla Hamit Ekinci Evi</p>

KONUTTAN BAHÇEYE/HAYATA AHIRDAN BİR GİRİŞLE DİREKT ULAŞILABİLEN	 <p>Kerem Döner Evi</p>
KONUTTAN BAHÇEYE/HAYATA DİREKT BİR GİRİŞLE ULAŞILAMAYAN	 <p>Suriyeliler Evi 2. Oğuzlar Sokak Evi 3. Oğuzlar Sokak Evi Ahmet Balcan Evi Oğuzlar Sokak Evi</p> <p>N. Aşıkselimoğlu Evi Gölbaşı Caddesi Evi Seddar Sokak Evi Z. Abidin Tekin Evi G. Melül Abbas Biçer Evi</p>
<p>■ Sofa ■ Mutfak ■ Ahır ~ Bahçeye/Hayata Geçiş</p>	

Geleneksel Van evleri ile ilgili olarak yetkili kurumlardan (Van Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Van Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü, TMMOB Mimarlar Odası Van Şubesi, Van Büyükşehir Belediyesi, Van İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü) bilgi alınmıştır. Alınan bilgilere göre kentin geleneksel konutlarından sadece bir tanesinin (Şükrü Yörük Evi) tescilli olduğu anlaşılmıştır. Günümüze ulaşabilmiş diğer konutlarla ilgili herhangi bir tescil, tespit ve koruma çalışması olmadığı görülmüştür. 23 Ekim 2011 tarihinde kentte büyük bir deprem meydana gelmiştir. Şehirde geniş çapta hasara yol açan depremin büyüklüğü 7.2 (Mw) olarak ölçülmüştür. 9 Kasım 2011 tarihinde ise kentte 5.7 (Mw) büyüklüğünde ikinci bir deprem meydana gelmiştir. 2011’de meydana gelen bu depremler, o tarihlere kadar herhangi bir koruma çalışması gerçekleştirilmemiş olan geleneksel konutların bir kısmının yıkılmasına/hasar görmesine neden olmuştur. Ayrıca, bölgede özellikle kış aylarının sert ve kar yağışlı geçmesi gibi iklim şartlarının da etkisiyle, gevşek özellikli malzemelerle inşa edilmiş ve herhangi bir koruma çalışması yapılmamış olan geleneksel konutlar, süregelen zaman içerisinde büyük zararlar görmüştür. Konutların gevşek özellikli ve çabuk yok olan malzemelerle (kerpiç / çamur sıva) inşa edilmiş olması geleneksel Van evlerinin yok olma sürecini hızlandırmaktadır. Öte yandan şehirde hızlı bir şekilde ilerleyen yapılaşma sürecinde geleneksel konutların imar planında hesaba katılmayışı gibi etmenlerle konutların büyük bir bölümü günümüze ulaşamamıştır. Bahsi geçen durumlar, günümüze ulaşan konut yapılarında da büyük tahribata yol açmıştır. Bu kapsamda geleneksel Van evleri için tescil, tespit ve koruma çalışmalarının yapılması ve kentin kültür mirası olan evlerin kent açısından önemi hakkında kent kullanıcılarının da bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Geleneksel Van evlerinin; taşıyıcı sistem, malzeme, plan tipi ve yapı elemanlarının oranları açısından doğru olarak ve acilen korunması en öncelikli konudur.

KAYNAKÇA

- Abdülkadiroğlu, A., (1993). Van Kütüğü, 1. Baskı, YYÜ Yayınları, Van.
- Başak, O., (2015). “Kerem Döner, Şükrü Yörük, Derviş Demircioğlu ve Bilal Yörük Evleri Işığında Eski Van Evlerinde Malzeme”, Sosyal Bilimler Dergisi, 2(5): 204-215.
- Bektaş, C., (1996). Türk Evi, 1. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Belli, O., (1975). “Doğu Anadolu’da Yeni Arkeolojik Keşifler: Van-Yedisalkım (Put) Köyü Boyalı Mağara Resimleri”, Tarih Dergisi, 28-29: 1-40.
- Berk, C., (1951). Konya Evleri, 1. Baskı, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Demirbağ, U. ve Urfalıoğlu, N., (2021). “The Decoration in Traditional Houses Anatolian in 19th Century: The Example of Çankırı”, History Studies, 13(1), 265-283.
- Eldem, S.H., (1954). Türk Evi Plan Tipleri, 1. Baskı, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Eldem, S.H., (1984). Türk Evi I, 1. Baskı, Taç Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Eldem, S.H., (1987). Türk Evi III, 1. Baskı, Taç Vakfı, İstanbul.
- Erzen, A., (1992). Doğu Anadolu ve Urartular, 1. Baskı, TTK Yayınları, Ankara.
- Günay, R., (1999). Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri, 2. Baskı, Yem, İstanbul.
- Gündoğdu, H., (2010). “Genel Özellikleriyle Erzurum Evleri”, Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi, 0(3): 27-37.
- Karpuz, H., (1984). Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri, 1. Baskı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Kuban, D., (1995). Türk Hayatlı Evi, 1. Baskı, Ziraat Bankası, İstanbul.
- Küçükerman, Ö., (1985). Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi, 2. Baskı, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, İstanbul.
- Mangaltepe, İ., (2005). XIX. Yüzyıl Fransız Seyyahlarına Göre Van, Doktora Tezi, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Noumann, R., (1985). Eski Anadolu Mimarlığı, 1. Baskı, Türk Tarihi Kurumu Basımevi, Ankara.
- Öztürk, Ş. ve Sayan, Y., (1995). “Bitlis’in Tarihi Evlerine Bir Bakış”, Van Gölü Çevresindeki Kültür Varlıkları Sempozyumu, 22-25 Mayıs 1995, Van.
- Öztürk, Ş., (2013). “Van Gölü Havzası’nda Bat ve Kerpicin Mimaride Kullanımı”, Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Dergisi, 30: 103-122.
- Öztürk, Ş., (2016). Geleneksel Van Evleri: Van Envanteri II, 1. Baskı, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Van.
- Sayan, Y. ve Öztürk, Ş., (2001). Bitlis Evleri, 1. Baskı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi. (t.y.). Van’ın XVII. Yüzyıl İçindeki Durumunu Gösteren Bir Minyatür. (E.n. 9847), 10.8.2017, 1.
- Uluçam, A., (2000). Orta çağ ve Sonrasında Van Gölü Çevresi Mimarlığı, 1. Baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Urfalıoğlu, N., (2010). Antalya, Isparta ve Burdur Evlerinde Cephe Biçimlenişi, 1. Baskı, Suna – İnan Kırac Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü, Antalya.
- Uşma, G. ve Urfalıoğlu, N., (2019). “Geleneksel Van Evlerinin Cephe Özellikleri ve Tipolojisi Üzerine Bir İnceleme”, Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi, 33(1): 1-16.

Uşma, G., (2021). “Anadolu’daki Geleneksel Türk Evlerinin Plan, Cephe ve Süsleme Özellikleri Bağlamında İncelenmesi”, ARTS: Artuklu Sanat ve Beşerî Bilimler Dergisi, 6: 227-259.

Ünsal, B. ve Öztürk, Ş., (1997). “Tarihi Van Evlerinin Günümüzdeki İzleri”, Mimarlık İç Mimarlık ve Görsel Sanatlar Dergisi, 62: 54-58.

ELEKTRONİK KAYNAKLAR

URL-1 <https://answersingenesis.org/archaeology/%C3%A7atalh%C3%B6y%C3%BCkthe-first-city-after-babel/> (Erişim Tarihi: 15.10.2019).

URL-2 <http://www.asiklihoyuk.org/gorsel-asikli/> (Erişim Tarihi: 18.01.2020).

URL-3 <https://arkeofili.com/vanda-urartularin-2800-yillik-kanalizasyon-sistemi-ortaya-cikarildi/> (Erişim Tarihi: 24.11.2020).